

ההולכת וגדלה ולהרחיב את היצע יחידות הדיור. בו־בזמן, ברור לממשלה שיש לפעול ביתר שאת לשמירה על השטחים הפתוחים. הקרן לשמירה על שטחים פתוחים החלה את פעילותה ב־2013 בעקבות התיקון לחוק רשות מקרקעי ישראל שעסק ברפורמה במקרקעי ישראל. מטרת הקרן הן סיוע במימון השמירה והפיתוח הסביבתי של השטחים הפתוחים, לרבות שטחים פתוחים בעלי חשיבות לשמירת המגוון הביולוגי והמערכות האקולוגיות, פארקים ואזורי נופש ופנאי.

על פי החוק, נקבע כי אחוז אחד (1%) מכלל הכנסות רמ"י, בכל שנה, יוקצה למימון מיזמים לשיקום שטחים פתוחים, נחלים ובתי גידול לחים, לטיפול במינים פולשים, להסרת מפגעי פסולת, לתכנון ולפיתוח בר־קיימא, לפיתוח פארקים גדולים ואזורי נופש מטרופוליניים שימשו את הציבור כריאות ירוקות וכאתרי נופש, וכן למימון מחקרים אקדמיים וסקרים המקדמים את מטרת הקרן.

דוגמאות למיזמים מתוארות בטבלה 1.

הקרן לשמירה על שטחים פתוחים היא כלי כלכלי ייחודי בעולם למימון מיזמים סביבתיים. כספי הקרן מאפשרים קידום וביצוע של מיזמים רבים. כמו כן, ניכר כי התקציבים המוקצים למיזמים השונים מטעם הקרן מאפשרים גיוס מקורות תקציב נוספים והרחבת ההשקעה בשמירה ובטיפוח של השטחים הפתוחים. חשיבות פעילות הקרן מתחדדת ומתעצמת לנוכח 'התוכנית האסטרטגית לדיור לשנים 2017–2040' שאושרה בממשלה בפברואר 2017. בתוכנית נקבעו יעדי פעילות למערכת התכנון, שיאפשרו את בנייתן של 1.5 מיליון יחידות הדיור הנדרשות עד לשנת 2040, וכן יעד תכנון בסך 2.6 מיליון יחידות בהתאם לצורכי הדיור העתידיים.

הקרן לשמירה על השטחים הפתוחים – מחזון לביצוע

אליסה פרוכט^[1], אלון זסי"ק^[2] ותמר רביב^[3]

^[1] מזכירת הקרן לשמירה על שטחים פתוחים,

רשות מקרקעי ישראל

^[2] סמנכ"ל משאבי טבע,

המשרד להגנת הסביבה, חבר הנהלת הקרן

^[3] ראש אגף מגוון ביולוגי ושטחים פתוחים,

המשרד להגנת הסביבה

alisaf@land.gov.il*

איך אפשר לשלב בין תנופת הפיתוח בארץ, המתעצמת בשנים האחרונות, לבין השמירה על השטחים הפתוחים? הקרן לשמירה על שטחים פתוחים, שהוקמה במסגרת רשות מקרקעי ישראל (רמ"י), יצרה מגוון ייחודי המאפשר לשמור על השטחים הפתוחים בד בבד עם בניית הארץ ופיתוחה, לטובת אזרחי המדינה ולמען הדורות הבאים. כיום, לאחר חמש שנות פעילות בלבד, הקרן מתגלה כאחד הכלים הכלכליים היעילים ביותר שיש למדינת ישראל לשמירה על השטחים הפתוחים בשטחה. עד כה השקיעה רמ"י באמצעות הקרן מעל לחצי מיליארד ש"ח בכ־300 מיזמים שונים בכל רחבי הארץ, תוך יצירת הזדמנויות לשיתופי פעולה בין המוסדות הממלכתיים, הרשויות המקומיות וגופי הביצוע השונים.

מדינת ישראל נמצאת בשנים האחרונות בתנופת פיתוח חסרת תקדים בשל הצורך לספק את התשתיות הנדרשות לאוכלוסייה

הקרן לשמירה על שטחים פתוחים הקצתה 39 מיליון ש"ח לשיקום פארק אריאל שרון ולפיתוחו | צילום: עמיר חיל

טבלה 1. מיזמים מייצגים במימון הקרן לשמירה על שטחים פתוחים

שם המיזם	תיאור כללי	גופים מבצעים	סכום (התקצוב (₪))
שיקום נזקי השריפה בכרמל	תקציב שנתי של הקרן יועד לפעולות השיקום האקולוגי של נזקי השריפה בכרמל (כ־25,000 דונם של חורש טבעי ושל יער נטוע), להקמת אזורי חיץ ולמחקרים בתחום.	רשות הטבע והגנים, קק"ל, המשרד להגנת הסביבה	54.7 מיליון
שיקום מורד הירדן	מורד הירדן, שהוא חלק מהשבר הסורי־אפריקאי, המקשר בין צפון־מערב אסיה ומזרח אירופה לאפריקה, ומשמש מסדרון אקולוגי חשוב מאוד לקיום מגוון המינים האזורי והעולמי, משוקם מבחינה נופית ואקולוגית ומוגש לציבור במערך שבילי טיול.	רשות ניקוז ונחלים כנרת, רשות הטבע והגנים, המשרד להגנת הסביבה	11.7 מיליון
שיקום ופיתוח בפארק אריאל שרון	מטרד סביבתי הפך למשאב לטובת שמירת הסביבה ולרווחת הציבור. המיזם כולל: איטום ראש ההר למניעת נידוף וחדירת נגר עילי, הקמת סוללת תמיכה היקפית למניעת התמוטטות המדרון, פיתוח אגם צפרות, שחזור חוות שלם לפי התוכנית ההיסטורית שלה ופתיחתה למבקרים, שיקום נופי ואקולוגי של נחל שפירים, הסטה ושיקום של נחל איילון, פיתוח שטח מקלט לפרחי בר ועוד.	חברת פארק אריאל שרון בע"מ, המשרד להגנת הסביבה	39 מיליון
פארק ירוחם - עיר בלב הפארק	תכנון והקמה של טיילת סביב אגם ירוחם שתכלול שיקום גדות האגם, שבילי הליכה, שבילי אופניים ופינות מנוחה ופיקניק.	מועצה מקומית ירוחם, המשרד להגנת הסביבה	8.4 מיליון
שיקום נחל ציפורי (מטחנת הנזירים עד ראס עלי)	הוחזרו מיני צמחיים אופייניים לאזור, שוקמו בתי גידול, נסללו טיילת ומסלולי רכיבה.	רשות ניקוז ונחלים קישון	5.3 מיליון
מיזם הצפת 400 דונם בשמורת החולה	טיפול במינים פולשים והפיכת החלקה לגוף מים רדוד המקיים סביבו מערכת אקולוגית ענפה - שוקמו בתי גידול לחים בפינה הצפון־מערבית של שמורת החולה כדי לשמר אוכלוסיות של חסרי חוליות ועופות דוגרי קרקע, הכשרת שביל אופניים ושביל הליכה למבקרים.	רשות הטבע והגנים	2 מיליון
פארק הציפורים בריכות עין החורש	שיקום בריכות הדגים הנטושות ופיתוח פארק ציפורים כחלק ממיזם שיקום נחל אלכסנדר, תוך שימור והעשרת בתי הגידול בבריכות עין החורש. נפתולי הנחל שוקמו, והוקמו שבילי הליכה ומצפורים.	רשות ניקוז ונחלים שרון	4 מיליון

המקומית בפריפריה, לביסוס תיירות בת־קיימא ולחינוך לאהבת הארץ ולידיעת הארץ. אורך השביל כ־1,200 ק"מ, מהר החרמון ועד אילת. חלקו הדרומי, בין מצפה רמון לאילת, בוצע זה מכבר על־ידי רשות הטבע והגנים הלאומיים, וכן הושג תקציב למקטע שבין ערד למצפה רמון, שנמצא בשלבי תכנון מתקדמים. התקציב מהקרן יאפשר את השלמת רצף השביל מצפון לדרום. פועלה של הקרן הוא נדבך חשוב וייחודי בין רמ"י לשאר הרשויות - ובכלל זה רשויות מקומיות, משרדי ממשלה, רשויות סטטוטוריות ועוד. שיתוף פעולה זה, יחד עם השקעתה הרבה של רמ"י בפעילות הקרן, הוא אמירה חשובה ביחס לעתיד ולפיתוח של השטחים הללו, כשטחים המאזנים בין צורכי האוכלוסייה ההולכים וגדלים למגורים ולתעסוקה מחד גיסא, ובין הצורך בשטחים טבעיים לרווחת הציבור מאידך גיסא. נוסף על כך, פעילויות ברוכות אלה של הקרן לשמירה על שטחים פתוחים תואמות ומקדמות את מדינת ישראל לביצוע יעדי האמנה לשמירה על המגוון הביולוגי שהיא חתומה עליה (ראו בעמוד הבא).

מדי שנה מוקצים כ־80 מיליון ש"ח במסגרת קול קורא ארצי למיזמים הנבחרים בקפידה על פי קריטריונים שקופים. הגופים שרשאים להגיש בקשות הם משרדי ממשלה, רשויות סטטוטוריות, גופים מוניציפליים, חברות ממשלתיות, מוסדות אקדמיים וגופים נוספים כמפורט בהחלטות הנהלת הקרן. יו"ר הקרן הוא מנכ"ל רמ"י, מר עדיאל שמרון, וחברים בה נציגי המשרד להגנת הסביבה, משרד השיכון, משרד האוצר, רמ"י, מנהל התכנון, השלטון המקומי, רשות הטבע והגנים ונציגי הגופים הציבוריים.

ב־2018, במלאת חמש שנות פעילות, הקצתה הקרן 45 מיליון ש"ח למיזם הלאומי - שביל ישראל לאופניים. שביל ישראל לאופניים חרט על דגלו להיות שביל אופניים בר־קיימא, ולשם כך נעשתה עבודה מקיפה בנושא יחסי הגומלין בין הרכיבה לסביבה. הסדרת השביל מכוונת את הרוכבים לתוואי מוגדר, שנקבע בשיתוף אקולוגים וגורמי מקצוע. השביל עובר בתאי שטח המתאימים לרכיבה, וכך מספק הגנה מפגיעה בסביבה שהוא עובר בה. המיזם, שמקבץ ומאחד את השטחים הפתוחים במדינה לרצף אחד מצפון לדרום, יביא בין היתר לחיזוק התיירות והכלכלה